

DETERMINAREA OBIECTULUI PROBAȚIUNII ÎN PROCESUL CIVIL

Felicia CHIFA

Apărarea judiciară a drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor și organizațiilor se înfăptuiește pe calea soluționării de către instanța de judecată, a litigiilor civile. În calitate de primă condiție a justiției apare necesitatea constatării circumstanțelor de fapt petrecute până la intentarea procesului, iar cunoașterea acestora poate avea loc doar prin intermediul probațiunii judiciare, care reprezintă o activitate procesuală a participanților la proces, reprezentanților acestora și a instanței de judecată în vederea prezentării, administrării și aprecierii probelor în procesul civil. Probațiunea judiciară are o structură complexă, scopul fiind de a stabili și proba faptele componente ale obiectului probațiunii.

În încercarea de a face unele generalizări asupra determinării obiectului probațiunii, suntem de acord cu poziția potrivit căreia este foarte complicat de a analiza obiectul probațiunii abstract [1, p.13], adică făcând caracteristici care ar putea fi atribuite tuturor felurilor de procedură civilă, deoarece după natura lor juridică, procedurile clasice și cele de control se deosebesc esențial atât în ceea ce privește faptele ce necesită a fi dovedite, cât și în modalitatea de formare a obiectului probațiunii, a rolului judecătorului și a participanților la proces în formarea acestuia. Totodată, vom aborda doar determinarea obiectului probațiunii în procedurile litigioase, ceea ce va permite analiza multispectuală a instituției în cauză.

Obiectul probațiunii reprezintă totalitatea faptelor material-juridice și procesuale ce necesită a fi constatate pentru soluționarea justă a pricinii civile. Obligația de determinare a obiectului probațiunii incumbă judecătorului astfel potrivit art. 118 CPC RM [2], circumstanțele care au importanță pentru soluționarea justă a pricinii sunt determinate definitiv de instanța judecătorească pornind de la pretențiile și obiecțiile părților și ale altor participanți la proces, precum și de la normele de drept material și procesual care urmează a fi aplicate.

Examinând prevederile legale, putem determina că obiectul probațiunii în procedurile contencioase are două surse de formare:

– pretențiile și obiecțiile părților, adică fapte juridice pe care reclamantul își întemeiază cerințele sale material-juridice față de pârât și circumstanțele prezentate de pârât care indică asupra netemeinicii acțiunii civile intentată împotriva sa, direcționate împotriva procesului, a participării pârâtului în el sau spre respingerea acțiunii;

– ipoteza și dispoziția normei sau a unui șir de norme de drept material și procesual, ce urmează a fi aplicate. Norma juridică fiind o regulă generală și obligatorie de conduită al cărui scop este acela de a asigura ordinea socială,

realizabil, inclusiv, prin aplicarea forței de constrângere.

Din cele expuse, rezultă că instanța nu se limitează la afirmațiile părților în determinarea obiectului probațiunii. Deseori părțile în pretențiile și obiecțiile lor, expun fapte care nu au nici o importanță juridică, cum ar fi unele determinări morale ale faptelor săvârșite de participanții la proces. Judecătorul în acest caz nu le include în obiectul probațiunii, iar faptele ce nu sunt indicate de părți, dar au o importanță juridică pentru soluționarea justă a cauzei, sunt incluse în obiectul probațiunii din inițiativa instanței.

Menționăm că la faza de intentare a procesului, odată cu depunerea cererii de chemare în judecată, reclamantul este obligat să indice atât circumstanțele de fapt, cât și de drept ale acțiunii sale, însă obiectul se determina la faza pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare. Pe parcursul soluționării litigiului, conținutul și numărul faptelor obiectului probațiunii poate suferi modificări, în dependență de schimbarea temeiului acțiunii sau de creșterea ori micșorarea quantumului pretențiilor acțiunii înaintate.

Un rol deosebit în constatarea obiectului probațiunii au hotărârile explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova în care sunt expuse faptele ce necesită a fi constatate pentru anumite categorii de cauze. În hotărârile menționate sunt indicate fapte comune anumitor tipuri de cauze, care necesită a fi stabilite de către instanța de judecată, acestea rezultă din conținutul normei juridice cu caracter general, însă pentru fiecare pricină civilă concretă se stabilesc și fapte specifice, care sunt deduse din pretențiile și obiecțiile părților, numărul lor fiind determinat de circumstanțele fiecărui litigiu concret.

O dificultate esențială prezintă determinarea obiectului probațiunii în cazul soluționării litigiilor izvorâte din raporturile reglementate de normele de drept material cu dispoziție relativ-determinată, ex.: litigiile privind repararea prejudiciului moral, litigii privind privarea de drepturile părintești etc., atunci când judecătorul trebuie să țină cont de circumstanțe concrete și să le aprecieze din punctul de vedere al semnificației sale juridice. Circumstanțe de acest tip avem în mai multe norme juridice, spre exemplu, „alte motive temeinice” (alin.(4) art.20 CF RM) [3]. „Instanța judecătorească va desface căsătoria dacă va constata că conviețuirea soților și păstrarea familiei în continuare sunt imposibile (alin.3, art.37 CF RM).” Criteriile de determinare a motivelor temeinice, sau criteriile de determinare că viața în comun este imposibilă, nu sunt expres stipulate în nici o lege, și ținând cont de principiul accesului liber la justiție, nici unei persoane nu i se poate refuza apărarea judiciară din motiv de inexistență a legislației, de imperfecțiune, coliziune sau obscuritate a legislației în vigoare (art.5 alin.2 CPC RM), judecătorul singur trebuie să determine aceste criterii conform intimei sale convingeri. Evitarea completă a normelor cu o dispoziție relativ-determinată este imposibilă, astfel este necesară asigurarea aplicării corecte a acestor norme. Aplicarea normelor

cu o ipoteză relativ determinată, spre deosebire de cele cu ipoteză determinată, se realizează în trei etape: dovedirea faptelor, care pot avea importanță juridică; aprecierea circumstanțelor stabilite; concluzia juridică. În cazul aplicării normelor juridice cu o ipoteză determinată, a doua etapă lipsește.

În scopul realizării justiției, judecătorul trebuie să examineze minuțios și să aprecieze afirmațiile părților despre însemnătatea juridică a unor sau altor circumstanțe, să determine legătura dintre acestea și normele de drept ce prevăd fapte relativ-determinate, astfel va fi posibilă aprecierea corectă a probelor.

În concluzie, menționăm că constatarea corectă a obiectului probațiunii este un proces complex, care determină legalitatea și temeinicia actelor procesuale, legalitatea fazelor procesuale și a întregului proces și face procesul mai organizat, asigurând finalizarea lui într-un termen rezonabil, iar în caz de constatare greșită a obiectului probațiunii, prin includerea în cercul faptelor care necesită a fi probate ale unor circumstanțe care nu au nici o importanță pentru soluționarea cauzei, procesul, ca și consecința, se va tergiversa, fapt care va determina cheltuieli inutile de timp și de mijloace procesuale. Iar în cazul în care nu au fost constatate și dovedite faptele care necesitau a fi dovedite, hotărârea instanței va fi pasibilă de casare, potrivit art.386 CPC RM, în baza netemeinicii acesteia.

Referințe:

1. ТРЕУШНИКОВ, М.К. *Судебные доказательства*. Москва: Городец, 2004. ISBN 5-59S4-QOQS-8.
2. *odul de procedura civilă al Republicii Moldova*, nr.225 din 30.05.2003. Publicat: 12.06.2003 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 111-115.
3. *Codul familiei al Republicii Moldova*, nr.1316 din 26.10.2000. Publicat: 26.04.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.47-48.